

บทคัดย่อ

ชื่อเรื่อง การจัดการองค์ความรู้เพื่อการขยายผลการผลิตและแปรรูปน้ำมันงา (อีดงา) ปลอดภัยและมี
สู่วิสาหกิจชุมชนพึ่งตนเอง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ชื่อผู้เขียน นางสาวจินตนา โพธิ์ทิพย์

การวิจัยการจัดการองค์ความรู้ เพื่อการขยายผลการผลิตและแปรรูปน้ำมันงา (อีดงา) ปลอดภัยและมีสู่วิสาหกิจชุมชนพึ่งตนเอง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีวัตถุประสงค์ดังนี้ (1) เพื่อศึกษาเงื่อนไขและข้อจำกัดของกลุ่ม / ชาวบ้านในการผลิตและการแปรรูปผลิตภัณฑ์น้ำมันงา (2) เพื่อศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่เกษตรกรทำการเกษตรแบบปลอดภัย (3) เพื่อถอดองค์ความรู้กระบวนการผลิตงาที่ปลอดภัย (4) เพื่อถอดองค์ความรู้กระบวนการสกัดน้ำมันงาที่ปลอดภัย โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยใหญ่ (5) เพื่อขยายแนวคิดและองค์ความรู้กระบวนการผลิตงาที่ปลอดภัยให้แก่เกษตรกรในเครือข่ายเกษตรทางเลือกจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งนำไปสู่การปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมของเกษตรกรในการลด ละ เลิก การใช้สารเคมีในการทำการเกษตร (6) เพื่อขยายแนวคิดและองค์ความรู้ด้านการสกัดน้ำมันงา (อีดงา) ซึ่งเกษตรกรสามารถนำไปประกอบอาชีพเป็นการเสริมรายได้ให้แก่ครอบครัว และส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง (7) เป็นการขยายเครือข่ายเกษตรกรและพัฒนาให้มีความเข้มแข็งขึ้น

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการในพื้นที่ศึกษาจำนวน 2 กลุ่ม 2 หมู่บ้าน คือ กลุ่มเกษตรกรที่ผลิตวัตถุดิบงาปลอดภัยที่บ้านปางหมู และบ้านในสอย และกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดภัยที่บ้านปางหมู ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยใช้ระยะเวลาในการวิจัยจำนวน 9 เดือน ตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2546 ถึงเดือนเมษายน 2547

กระบวนการวิจัยได้เน้น การศึกษาบริบทชุมชน สืบค้น หรือถอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การทบทวน สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหางานวิจัย เพื่อทราบถึงศักยภาพและปัญหาแล้วใช้ข้อมูลทั้ง 2 ด้านมาเป็นฐานในการกำหนดทางเลือก หรือกิจกรรมที่จะดำเนินการในช่วงที่ 2

ผลการดำเนินงานวิจัยในช่วงที่ 1 สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยจำนวน 3 วัตถุประสงค์ สรุปได้ดังนี้ (1) ผลการศึกษาเงื่อนไขและข้อจำกัดของกลุ่ม / ชาวบ้านในการผลิตและการแปรรูปผลิตภัณฑ์น้ำมันงา พบว่า กลุ่มเป้าหมายได้ทราบถึงปัจจัยเงื่อนไขที่เอื้อและปัจจัยเงื่อนไขที่เป็นข้อจำกัดหรืออุปสรรคต่อการปลูกงาและการแปรรูปผลิตภัณฑ์น้ำมันงา ทำให้กลุ่มเป้าหมายที่เป็นเกษตรกรผู้ปลูกงาทั้ง 2 หมู่บ้านมีความตระหนักและตื่นตัวที่จะทำการเกษตรแบบปลอดภัย และการรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ไขปัญหา สำหรับกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดภัยที่บ้านปางหมู ได้

ตระหนักและตื่นตัวที่จะแก้ไขปัญหาของกลุ่ม โดยการพัฒนากลุ่มของตนเองให้เข้มแข็งขึ้น การผลิตน้ำมันงาที่มีคุณภาพ การสร้างเครือข่ายกับกลุ่มผู้ปลูกงาโดยเฉพาะเรื่อง การส่งเสริมสนับสนุนให้เกษตรกรปลูกงาแบบปลอดสารเคมีและช่วยเหลือกลุ่มผู้ปลูกงา โดยการรับซื้อผลผลิตและทำให้ทั้ง 2 กลุ่มมีความเข้าใจกันมากขึ้น (2) ผลการถอดองค์ความรู้กระบวนการผลิตงาที่ปลอดสารเคมี พบว่า เกษตรกรที่ปลูกงาได้ใช้องค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยใหญ่ในการปลูกงา เริ่มตั้งแต่วิธีการขั้นตอนในการปลูกงา วิธีการคัดเลือกพันธุ์และการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ฯ รวมถึงความเชื่อและพิธีกรรมที่ยังเชื่อหรือนับถือและปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบันคือ การอธิษฐานบอกกล่าวเจ้าที่ก่อนปลูกงาและในระหว่างปลูกงา จะมีการต่างก๊อกขอมต่อและจุดเทียนไขหรือธูปบูชาเจ้าที่ เนื่องจากเชื่อว่าเจ้าที่ได้แก่ เจ้าป่า เจ้าเขา เจ้าน้ำ เจ้าดิน จะดูแลและรักษาปกป้องให้ได้ผลผลิตดี และไม่เป็นโรคหรือแมลงมารบกวน และไม่มีเหตุการณ์ที่ไม่ดีใดๆ เกิดขึ้นกับสวนงา (3) ผลการถอดองค์ความรู้ในการสกัดน้ำมันงา (อีคอง) ที่ปลอดสารเคมี โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยใหญ่ พบว่า ผู้แปรรูปในปัจจุบันบางส่วนได้ใช้องค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยใหญ่ในการอีคอง คือ การอีคองโดยใช้ครกอีค่น้ำมันงาที่เป็นไม้และใช้แรงงานสัตว์ในการอีค คือ วัวและควาย หรือการอีคองโดยใช้ครกอีค่น้ำมันงาที่เป็นไม้และใช้กังหันน้ำในการอีค รวมถึงองค์ความรู้ในการคัดเลือกวัวและเทคนิคการฝีกวัวหรือควายที่ใช้ในการอีค่น้ำมัน องค์ความรู้ในการทำครกอีค่น้ำมันงา องค์ความรู้ในการทำกังหันน้ำ และความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการอีค่น้ำมัน การทำครกอีค่น้ำมันงาและการทำกังหันน้ำที่ยังเชื่อและนับถือและปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน คือ ไม่อีค่น้ำมันงาในวันพระ ทุกวันพระมีการต่างก๊อกขอมต่อ จุดเทียนไข เปลี่ยนดอกไม้ในแจกันที่บูชาไว้บนหิ้งบริเวณที่อีค่น้ำมันและมีการอธิษฐานบอกกล่าวเจ้าที่หรือผีครกน้ำมัน ไม่จับบริเวณหัวจุกของเสาครกที่อีค่น้ำมัน คนอีค่น้ำมันต้องมีความซื่อสัตย์ การหาฤกษ์ยามยามดีก่อนที่จะทำครกอีค่น้ำมันและมีการไหว้ครูในวันที่จะลงมือทำครกอีค่น้ำมัน

จากการศึกษาสถานการณ์การปลูกงาและการแปรรูปน้ำมันงา รวมถึงการถอดองค์ความรู้ในการปลูกงาและแปรรูปน้ำมันงา ทำให้กลุ่มเป้าหมายได้ทราบถึงศักยภาพ และปัญหาซึ่งมีผลกระทบต่อเกษตรกรผู้ปลูกงาและผู้แปรรูปน้ำมันงา จึงได้ใช้ข้อมูลดังกล่าวมากำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหากลุ่มคือ

1. การอบรมทำปุ๋ยชีวภาพและหารูปแบบการทำแปลงสาธิต
2. การทดลองทำแปลงสาธิต
3. การศึกษาดูงานที่เกี่ยวกับการเสริมแนวคิดการทำเกษตรแบบปลอดสารเคมี การสร้างกลุ่มและเครือข่าย รวมถึงการพัฒนากลุ่มและเครือข่าย และการแปรรูปผลิตภัณฑ์
4. การสร้างและพัฒนากลุ่มและเครือข่าย
5. การประกันราคาผลผลิต
6. การรักษาคุณภาพน้ำมันงาที่ผลิตได้

7. การรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ได้แก่ อาหารและยา มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน และมาตรฐานเกษตรอินทรีย์
8. การตลาด โดยรักษาดูแลเดิมไว้ และแสวงหาดูแลใหม่

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved